

Дискусія. Для цілей управління фінансовими ризиками комерційних банків застосування структурної моделі виправдовує себе і показує якісно правильні й інтерпретовані результати. Тому використання комерційними банками запропонованої структурної моделі для оцінки капіталу є одним із способів прогнозування капіталу необхідного для покриття можливих фінансових ризиків.

Список використаних джерел

1. Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г. Банківські операції : підручник / за ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янської. – К.:Знання, 2011. – 727 с.
2. Управління відсотковим ризиком / Т.Блудова, П.Гармидаров // Вісник НБУ, № 10. – 2004 – С.34–35.
3. Побудова системи ризик-менеджменту в комерційному банку / Л. А. Бондаренко // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С.85–93.
4. Вітлінський Б. В. Економічний ризик і методи його вимірювання: підручник / Б. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, О. Д. Шаралов. – К.: ІЗМН, 1996. – с.362.
5. Декрет Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю". № 1593 від 19.02.1993 р. // Підприємництво і ринок України, 1993. – № 3 – с.17.

6. Система управління ризиками в банку / В.А. Егоров // Финансы. – 2003 – № 9 – с.78.
7. Івченко І. Ю. Економічні ризики: Навч. посіб. / І.Ю.Івченко// – К.: ЦУЛ, 2012. – 304 с.
8. Петрук О.М. Банківська справа :навч. посібник / за редакц. Проф. Ф.Ф.Бутинця. – К. : Кондор, 2011. – 461 с.
9. Теорія і практика управління різними видами ризиків у комерційних банках / Ю.Потійко // Вісник НБУ, № 4. – 2004. – с.58–60.
10. Економічні ризики в діяльності банків / Л. Примостка // Банківська справа. – 2010. – № 3. – С. 16-23.
11. НБУ [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
12. Фаррахов И.Т. Единая технология стресс – тестирования и VaR-анализа финансовых портфелей с учетом риска ликвидности / Фаррахов И.Т. // Методическое пособие // Банки и технологии, 2005, №2
13. Фантаццини Д. Эконометрический анализ финансовых данных в задачах управления риском / Фантаццини Д. // Прикладная эконометрика, 2008. – №2. – С. 91-137. – №3. – С. 87-122. – №4. – С. 84-138.
14. Kowalski A.M. The Role of Innovative Clusters in the Process of Internationalization of Firms Journal of Economics, Business and Management, Vol. 2, No. 3, August 2014. (DOI: [dx.doi.org/10.7763/JOEBM.2014.V2.121](https://doi.org/10.7763/JOEBM.2014.V2.121)).

Надійшла до редколегії 18.12.15

Г. Кришталь, канд. экон. наук
АТ "Райффайзен Банк Аваль", Киев, Украина

ПРИМЕНЕНИЕ СТРУКТУРНОЙ МОДЕЛИ ДЛЯ ОЦЕНКИ СОВОКУПНОГО ФИНАНСОВОГО РИСКА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Рассмотрены концептуальные подходы применения структурной модели для оценки финансового риска коммерческих банков, а именно, измерения рисков в комплексе: сравнение размера капитала, рассчитанного на основе стандартного подхода Базель II, продвинутого подхода Базеля II и структурной модели. Анализ результатов применения модели в ситуации экономического кризиса, а именно достаточности капитала коммерческих банков. Освещены единый подход к выбору меры риска и его параметров, для измерения рисков различной природы.

Ключевые слова: финансовые риски; коммерческие банки; активы; Базель; структурная модель.

G. Kryshtal, PhD in Economic
Raiffeisen Bank Aval, Kyiv, Ukraine

STRUCTURE OF MODELS FOR AGGREGATE ASSESSMENT OF FINANCIAL RISK COMMERCIAL BANKS

Conceptual approaches use a structural model for assessment of financial risk commercial banks, namely the risk measurement in combination: a comparison of its capital, calculated based on the standard approach of Basel II advanced approaches of Basel II and the structural model. Analysis of the application of the model in a economics crisis situation, such as the capital adequacy of the commercial banks. Deals with a unified approach to the choice of measure and its risk parameters to measure the risks of different nature.

There was also a speaker examined risk factors and the corresponding volumes of portfolios at risk, per month from 2014 to 2015 for the commercial banks, namely the weighted average yield on loans (including the reserve) individuals, legal entities, banks; the average cost of deposits of individuals and legal entities; market portfolio yield securities (RTS Index); the share of administrative and economic costs in the assets of the bank. For each risk factor were built parametric approximation of their historical distributions. Graphically shows the distribution, yield corporate loan portfolio, the cost of redundancy, the cost of deposits of individuals and entities that reflect the behavior of risk factors in conditions of economics crisis.

Keywords: bank; financial risks; commercial banks; assets; Basel; structural models.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 1 (178): 18-25
УДК 336.22/23
JEL H21, H24
DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/178-1/3>

Є. Носова, канд. экон. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

РЕФОРМУВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Розглянуто зміни, які було внесено у оподаткуванні доходів фізичних осіб; розраховано вплив зміни оподаткування на зарплату до виплати; розглянуто обґрунтованість застосування податкової соціальної пільги; проаналізовано податкове навантаження на зарплату та його динаміка; визначена економія підприємства за рахунок зменшення ставки ЄСВ; розраховано можливе збільшення зарплати за умови збереження рівня витрат підприємства.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок, військовий збір, відрахування із заробітної плати, нарахування на заробітну плату, податкове навантаження.

Вступ. Протягом всього періоду функціонування України як незалежної держави активно дискутуються питання оподаткування доходів фізичних осіб, оскільки від цього залежить добробут домогосподарств, а також рівень добровільної сплати податків, зборів, обов'язкових платежів. Однією з проблем функціонування нашої країни є великий обсяг тіньової економіки, який, в першу чергу, пов'язаний з надмірним податковим навантаженням на фонд оплати праці, що при-

зводить до виникнення такого явища, як виплата за робітної плати "у конвертах".

За оцінками експертів тіньова економіка складає приблизно 50% (за оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 42%, Світового банку – 49,7% [1]) і має тенденцію до зростання через рецесію в економіці, мораторій на проведення перевірок та занадто високе податкове навантаження на заробітні плати, несправедливий розподіл податкового тягаря між різними соціальними групами платників податків, в

першу чергу існуючої різниці в оподаткуванні праці та капіталу. На думку Міністерства фінансів України в абсолютному вираженні ринок тіньових зарплат складає більше 200 млрд грн.

Існування такої ситуації призводить до виникнення як короткострокових (дефіцит державного бюджету та бюджету пенсійного фонду, відсутність або недостатній рівень соціального забезпечення населення), так і до довгострокових наслідків (недостатність трудового стажу для отримання пенсії у майбутньому, низький розмір пенсійного забезпечення), а отже без подолання тіньової зайнятості Україна не зможе досягти економічного зростання, збалансувати державний бюджет, бюджет пенсійного фонду, а також забезпечити населення належним соціальним захистом.

Виходячи з результатів досліджень А. Лаффера надмірне податкове навантаження призводить до того, що збільшення податкових ставок спричиняє переміщення доходів у тінь, що ми і спостерігаємо в Україні. Тому нагальним питанням є визначення такого рівня податкового навантаження на доходи фізичних осіб, за якого їм невідгідно було б приховувати свої доходи. Але при цьому необхідно враховувати фінансові потреби держави у забезпеченні виконання покладених на неї функцій. У зв'язку з цим вимагають дослідження питання зміни податкового навантаження на доходи фізичних осіб, спричинені реформуванням податкової системи України.

Метою статті є вивчення впливу реформування податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску на рівень податкового навантаження на заробітну плату. Для досягнення поставленої мети перед статтею були поставлені наступні **завдання**: проаналізувати основні зміни, яких зазнало оподаткування заробітних плат; визначити вплив зміни у оподаткуванні на суму заробітної плати, яку працівники отримують на руки; оцінити податкове навантаження у розрахунку на одну гривню, отриману працівником на руки; визначити зміну витрат підприємства на здійснення нарахувань на фонд оплати праці; з'ясувати яким може бути підвищення заробітних плат за умови збереження витрат працедавця на фонд оплати праці та нарахування ЄСВ.

Об'єктом дослідження є система оподаткування доходів фізичних осіб, отриманих у вигляді заробітної плати. **Предметом** дослідження є оподаткування податком на доходи фізичних осіб та єдиним соціальним внеском нарахованої заробітної плати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З моменту здобуття Україною незалежності науковці досліджують причини існування тіньової економіки, а також шляхи боротьби з нею. Цій проблематиці присвячені праці Базилевича В., Варналія З., Лібанової Е., Мазур І., Мандибури В. Однією з причин ухилення від оподаткування є надмірне податкове навантаження на фонд оплати праці. Дослідженням питань оподаткування доходів фізичних осіб, оцінки податкового навантаження та пошуку напрямів реформування податкової системи займаються такі вітчизняні вчені, як Іванов Ю., Кізіма Т., Коляда Т., Крисоватий А., Луніна І., Фролова Н., Швабій К., Юрій С.

Варналій З. [2, С. 49] зазначає, що майже половина обсягу тіньової економіки припадає на ухилення від оподаткування доходів фізичних осіб. Причинами такої ситуації є офіційно незафіксована праця та заниження обсягів доходів. Основними чинниками тінізації української економіки виступають обтяжлива податкова система, превалювання фіскальної функції над регулюючою, недостатність держави забезпечити прозорі умови діяльності. Одним із напрямів детінізації є зменшення

податкового тиску на підприємства, в тому числі зменшення рівня оподаткування фізичних осіб, що призведе до звуження фінансової бази тіньового господарства.

Фролова Н. [3] у своїх публікаціях наголошує, що зниження податкового навантаження сприяє розвитку економіки, а за умови існування високого податкового навантаження платники податків більш схильні до приховування своїх доходів. Розрахунки середньої ефективної ставки оподаткування свідчать, що податкове навантаження на працю є більшим, ніж на капітал, отже доходи, отримані у вигляді заробітної плати, зазнають максимального податкового тиску.

Досліджуючи податкове навантаження на домогосподарства Кізіма Т. [4] зауважує, що для того, щоб не провокувати приховування доходів платниками податків необхідно максимально оптимізувати структуру загального податкового навантаження, в першу чергу на заробітну плату, а також забезпечувати поступове зменшення його рівня, оскільки різкі зміни призведуть до зменшення податкових надходжень до бюджету.

Вишневська О.М. [5, С. 125-129] вказує на необхідність підвищення соціальної справедливості податку на доходи фізичних осіб та зауважує, що за умови врахування при розрахунку податкового навантаження на заробітну плату не тільки ПДФО, але й ЄСВ, оподаткування носить прогресивно-регресивний характер, а отже не дозволяє забезпечити соціальну справедливість. Для подолання цієї проблеми пропонується скасувати максимальну величину доходу, після досягнення якої перестає утримуватись ЄСВ із зарплати, але залишити цю величину для роботодавця, щоб не стимулювати зростання тіньових заробітних плат. Також варто запровадити неоподатковуваний мінімум доходів у розмірі прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

На недостатній фіскальній ефективності ПДФО наголошує Швабій К. [6], причиною чого є той факт, що надходження від сплати цього податку формуються переважно шляхом оподаткування заробітних плат, а також спостерігається нерівномірність розподілу податкового навантаження між джерелами доходу, що дозволяє проводити оптимізацію податкових платежів. Оскільки існує значна диференціація доходів населення та нерівномірність оподаткування через застосування прогресивно-регресивного оподаткування, виникає потреба у застосування прогресивної шкали ПДФО, що дозволить забезпечити справедливість у перерозподілі сукупного податкового навантаження. При цьому використання податкової соціальної пільги дозволяє зменшити податкове навантаження найменш забезпечених верств населення.

Найденко О.Є. [7] вважає, що основою податкової політики на сучасному етапі є перекладання податкового тягаря на фізичних осіб. Запровадження помірно-прогресивної шкали оподаткування у 2012 році визнається позитивною зміною, оскільки дозволяє збільшити надходження до бюджету за рахунок фізичних осіб з високим рівнем доходів. Але порушення соціальної справедливості полягає у тому, що шкала є недостатньо диференційованою, оскільки переважна більшість працездатного населення отримує заробітну плату менше 10 мінімальних заробітних плат, а також у тому, що особи, що отримують мінімальну заробітну плату та вищу за середній рівень по Україні сплачують податок за однаковою ставкою. Він також є прихильником запровадження неоподаткованого мінімуму на рівні прожиткового замість податкової соціальної пільги і вважає її відсутність порушенням соціальної справедливості.

Методологія дослідження. При написанні статті використувались такі загальнонаукові методи пізнання

як: узагальнення та систематизація – для вивчення існуючих недоліків системи оподаткування фізичних осіб на способів їх усунення; порівняння – для визначення податкового навантаження до та після внесення змін до податкового законодавства, історичний метод – для дослідження еволюції підходів до оподаткування доходів фізичних осіб. Для наочності представлення статистичних даних щодо зміни рівня оподаткування доходів фізичних осіб при збільшенні нарахованої заробітної плати використовувався графічний метод табличний метод. Для аналізу динаміки податкового навантаження при зростанні розміру нарахованої заробітної плати використовувався метод рядів розподілу. Використання відносних величин дозволило отримати абсолютні та відносні показники зміни податкового навантаження до та після зміни системи оподаткування доходів фізичних осіб.

Результати. 24 грудня 2015 року шляхом прийняття Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році" [9] були внесені чергові зміни в Податковий кодекс України (далі – ПКУ) та Закон України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування", які стали результатом тривалої дискусії між Міністерством фінансів

України та Комітетом Верховної ради України з питань податкової та митної політики. Основною метою коригування податкового законодавства у частині оподаткування доходів фізичних осіб є зменшення податкового навантаження як на працівників, так і на податкових агентів у частині сплати податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску.

Основними змінами, що були внесені, є запровадження єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) у розмірі 18% починаючи з 2016 року замість диференційованої ставки 15 або 20%, що використовувалась у 2015 році, а також зменшення нарахувань єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ) на фонд оплати праці, які здійснювались на рахунок коштів роботодавця до 22% (для порівняння, до 2016 року існувало 67 класів професійного ризику виробництва і ставки нарахування коливались від 36,76% до 49,7%), а також скасування відрхувань ЄСВ із заробітної плати працівників, які складали 3,6% для переважної кількості виплат. Крім того, максимальну суму заробітної плати, на яку нараховується ЄСВ, було збільшено з 17 до 25 мінімальних заробітних плат. Порівняльна характеристика системи оподаткування доходів фізичних осіб у вигляді заробітної плати наведена у табл. 1.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика оподаткування заробітної плати

Нарахування та відрахування із заробітної плати	До 1.01.2016	Після 1.01.2016
Податок на доходи фізичних осіб	15% і 20%, якщо сума доходу перевищує 10 мінімальних зарплат	18%
Військовий збір	1,5%	1,5%
Єдиний соціальний внесок	3,6%	Скасовано 22%
- Відрахування із зарплати	Від 36,76% до 49,7% залежно від класу професійного ризику виробництва	
- Нарахування на зарплату		

Джерело: побудовано автором на основі [9; 10; 11]

Для того, щоб проаналізувати як проведені зміни вплинули на розмір податкового навантаження в розрахунку на одну гривню, виплачену на руки працівникам, проведемо розрахунки сплачених податків враховуючи

систему оподаткування, що існувала до та після 1 січня 2016 року (рис. 1) з використанням формули, запропонованої у [12]:

$$\text{Податкове навантаження на зарплату} = \frac{\text{Відрахування із зарплати} + \text{Нарахування на зарплату}}{\text{Зарплата до виплати}}$$

Для здійснення розрахунків використовується ряд припущень:

- передбачається, що працівник працює повний робочий тиждень і заробітна плата нараховується у розмірі не менше мінімальної заробітної плати, що встановлена ст. 8 Закону України "Про державний бюджет на 2016 рік" [13] (з 1 січня 2016 року – 1378,00 грн)
- податкова соціальна пільга (далі – ПСП) враховується у 100% розмірі і у розрахунках не враховується можливість отримання податкової соціальної пільги на дітей та у підвищеному розмірі (150%, 200%), що передбачено ст. 169 ПКУ [10];
- розрахунки здійснюються для доходів, отриманих виключно у вигляді заробітної плати;
- не враховується можливість використання фізичними особами спрощеної системи оподаткування.

Відповідно до ст. 7 Закону України "Про державний бюджет на 2016 рік" [13] з 1 січня 2016 року прожитковий мінімум для працездатних осіб встановлений на рівні 1378,00 грн. а отже розмір заробітної плати, яка дає право на застосування податкової соціальної пільги відповідно до пп. 169.3.3 Податкового кодексу України

[10] складає 1930,00 грн. Розмір податкової соціальної пільги відповідно до пп. 169.1.1 ПКУ дорівнює 50% прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного року, тобто у 2016 році 689,00 грн. Хоча відповідно до попередньої редакції ПКУ з 1 січня 2016 року ПСП мала становити 100% прожиткового мінімуму, що більше б відповідало принципам соціальної справедливості та дозволило б підвищити платоспроможність малозабезпечених осіб. Виходячи з цього можна зробити висновок, що існуюча система оподаткування доходів фізичних осіб суперечить ст. 17 Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії", якою передбачено, що основні державні соціальні гарантії, які є основним джерелом існування, в тому числі мінімальна заробітна плата, не можуть бути нижчими від прожиткового мінімуму [14]. При цьому за визначенням прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних

соціальних і культурних потреб особистості. А отже це та сума, яка має залишатись у розпорядженні людини після сплати всіх податків. Для того, щоб забезпечити виплати на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб за існуючої системи оподаткування, мінімальна заробітна плата має складати не менше 1557,74 грн., а отже потрібно або привести у відповідність до поло-

жень нормативно-правових актів розмір прожиткового мінімуму, або не оподатковувати заробітні плати, що є меншими за розмір прожиткового мінімуму.

Розрахунок відрахувань із заробітної плати, а також суми, яку отримує працівник на руку до та після проведення податкової реформи наведено у табл. 2.

Таблиця 2. Розрахунок заробітної плати до виплати до та після внесення змін до ПКУ

Нарахована заробітна плата	Податкова соціальна пільга	Єдиний соціальний внесок (3,6%)	Податок на доходи фізичних осіб		Військовий збір	Зарплата до виплати		Різниця	
			15/20%	18%		до 1.01.2016	з 1.01.2016	абсолютна, грн	відносна, %
1378,00	689,00	49,61	95,91	124,02	20,67	1211,81	1233,31	+21,50	+1,77
1555,59	689,00	56,00	121,59	155,99	23,33	1354,67	1376,27	+21,60	+1,59
1930,00	689,00	69,48	175,73	223,38	28,95	1655,84	1677,67	+21,83	+1,32
1557,74	689,00	56,08	121,90	156,37	23,37	1356,39	1378,00	+21,61	+1,59
1931,00	-	69,52	279,22	347,58	28,97	1553,29	1554,45	+1,16	+0,07
2058,48	-	74,11	297,66	370,53	30,88	1655,83	1657,07	+1,24	+0,07
2084,06	-	75,03	301,35	375,13	31,26	1676,42	1677,67	+1,25	+0,07
13780,00	-	496,08	1992,59	2480,40	206,70	11084,63	11092,90	+8,27	+0,07
15158,00	-	545,69	2258,27	2728,44	227,37	12126,67	12202,19	+75,52	+0,62
16536,00	-	595,30	2523,94	2976,48	248,04	13168,72	13311,48	+142,76	+1,08
23426,00	-	843,34	3869,70	4216,68	351,39	18361,57	18857,93	+496,36	+2,70
27560,00	-	843,34	4696,50	4960,80	413,40	21606,76	22185,80	+579,04	+2,68
30316,00	-	843,34	5247,70	5456,88	454,74	23770,22	24404,38	+634,16	+2,67
33072,00	-	843,34	5798,90	5952,96	496,08	25933,68	26622,96	+689,28	+2,66
38889,75	-	843,34	6962,45	7000,16	583,35	30500,61	31306,24	+805,63	+2,64
35828,00	-	843,34	6350,10	6449,04	537,42	28097,14	28841,54	+744,40	+2,65
38584,00	-	843,34	6901,30	6945,12	578,76	30260,60	31060,12	+799,52	+2,64
46667,70	-	843,34	8518,04	8400,19	700,02	36606,30	37567,49	+961,19	+2,63
61760,00	-	843,34	11536,50	11116,80	926,40	48453,76	49716,80	+1263,04	+2,61

Джерело: складено автором на основі [10; 11; 13]

Як видно з табл. 2, запровадження єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб та скасування відрахувань єдиного соціального внеску призвели до збільшення суми заробітної плати, яка виплачується працівнику на руки, при чому цей приріст збільшується зі зростанням розміру нарахованої заробітної плати, особливо за умови, якщо вона перевищує 10 мінімальних заробітних плат (13780,00 грн з 1 січня 2016 року). Також виграли від зміни системи оподаткування доходів фізичних осіб ті працівники, які мають право на застосування податкової соціальної пільги, оскільки на руки вони почали отримувати приблизно на 1,5% більше грошей. Працівники, заробітна плата яких знаходиться в межах 1930,00 – 13780,00 грн майже не відчули змін, оскільки отримують на руки суму, що більше всього на 0,07% за попередню суму.

Застосування податкової соціальної пільги замість неоподаткованого мінімуму доходів громадян призводить до того, що за умови нарахування працівникові суми, що перевищує межу для застосування ПСП, незважаючи на більший розмір нарахованої зарплати, на руки він отримує меншу суму. За існуючої до 2016 року системи оподаткування за умови нарахування 1931,00 грн, що всього на 1,00 грн перевищує межу для застосування ПСП, працівник на руки отримував на 102,55 грн менше, ніж за умови отримання зарплати у розмірі 1930,00 грн. Відповідно, за умови отримання зарплати у розмірі більше навіть на одну копійку за 1930,00 працівник втрачає у отриманих на руки доходах порівняно з працівниками, які мають право на застосу-

вання ПСП. Тільки коли нарахована зарплата досягає рівня 2058,48 грн (що на 128,58 грн більше за межу для застосування ПСП) працівник отримує на руки ту ж саму суму, що і та особа, якій нараховано 1930,00 грн. У зв'язку із запровадженням змін до податкового законодавства податкова дискримінація працівників, рівень нарахованої зарплати яких межує з граничною сумою для застосування ПСП, тільки зросла, оскільки тепер для отримання на руки 1677,67 грн за умови, що працівник не має права на ПСП йому потрібно нарахувати 2084,06 грн, що на 154,06 грн перевищує граничний розмір для застосування ПСП.

З рис. 1 видно, що оподаткування заробітної плати в Україні є прогресивно-регресивним, але внесення змін до системи оподаткування доходів фізичних осіб призвело до зменшенні різниці у рівні податкового навантаження за різних рівнів доходів та зменшення податкового тиску. Особливо відчутним воно є для заробітних плат у діапазоні від граничної суми для нарахування податкової соціальної пільги до граничної суми, з якої стягується єдиний соціальний внесок (до 1 травня 2016 року це заробітна плата у розмірі від 1930,00 грн до 34450,00 грн). Податкове навантаження є меншим для фізичних осіб, які мають право на податкову соціальну пільгу, а потім зростає до рівня 51,6%. Мінімальним податкове навантаження залишається для заробітної плати, що складає більше 25 мінімальних заробітних плат (у 2016 році це 34450,00 грн) і має тенденцію до зменшення, оскільки з суми, що перевищує цю величину не стягується єдиний соціальний внесок.

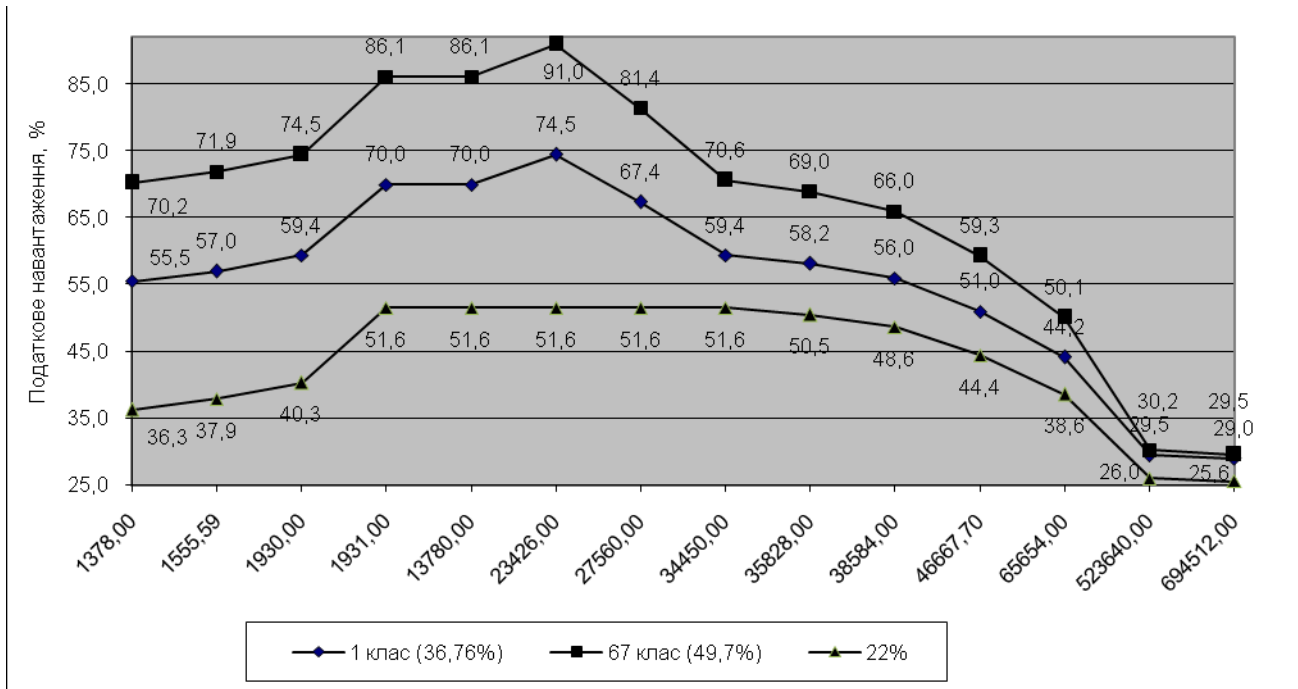

Рис. 1. Податкове навантаження на заробітну плату

Джерело: складено автором на основі [10; 11; 12]

Чим більший був клас професійного ризику виробництва тим більшим є зменшення податкового навантаження. Особливо суттєво це проявляється за умови нарахування заробітної плати у мінімальному розмірі, передбаченому законодавством (у 2016 році 1378,00 грн).

Для 1 класу воно складає 34,59% або 19,20 п.п., а для 67 – 48,29% або 33,92 п.п. відповідно. Побачити як змінилось податкове навантаження у розрахунку на одну гривню, виплачену працівнику на руки, можна на рис. 2.

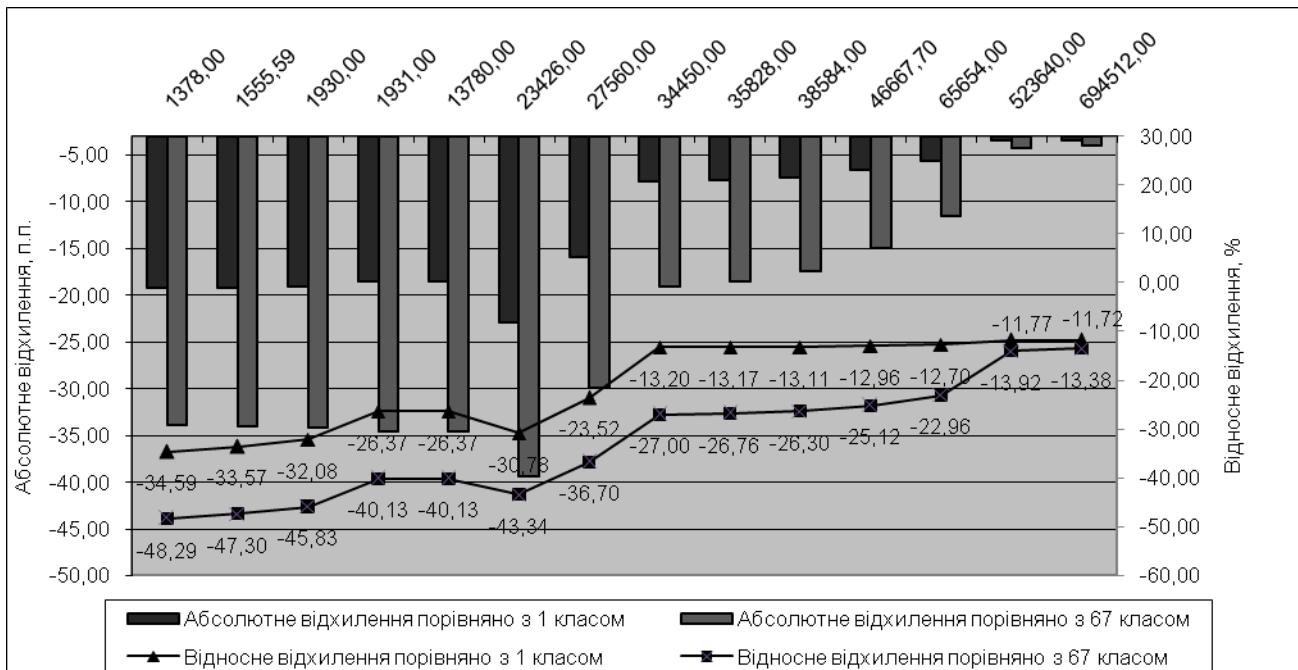

Рис. 2. Зміна податкового навантаження

Джерело: складено автором

Особливо відчутним зниження податкового тиску є для працедавців, якого не відчувають наймані особи, оскільки сплата нарахувань на фонд оплати праці прямо не впливає на суму грошових коштів, яку вони отримують на руки, але від їх величини залежить сума, яку роботодавець виділяє на розрахунки, пов'язані із заробітною платою. Зміна витрат підприємства на здійснен-

ня нарахувань на фонд оплати праці єдиного соціального внеску зображена у табл. 3. Максимальною вона є за умови нарахування зарплати у розмірі, що не перевищує 17 мінімальних зарплат і складає від 40,15% до 55,73% залежно від того, до якого класу професійного ризику виробництва належало підприємство.

Таблиця 3. Зміна витрат підприємства на нарахування ЄСВ у зв'язку зі зменшенням ставки

Нарахована зарплата	Нарахування до 1.01.2016		Нарахування після 1.01.2016 22%	Зміна суми нарахованого ЄСВ			
	1 клас (36,76%)	67 клас (49,7%)		Абсолютна, грн		Відносна, %	
				з 1 класом	з 67 класом	з 1 класом	з 67 класом
1378,00	506,55	684,87	303,16	-203,39	-381,71	-40,15	-55,73
1555,59	571,83	773,13	342,23	-229,60	-430,90	-40,15	-55,73
1930,00	709,47	959,21	424,60	-284,87	-534,61	-40,15	-55,73
1931,00	709,84	959,71	424,82	-285,02	-534,89	-40,15	-55,73
13780,00	5065,53	6848,66	3031,60	-2033,93	-3817,06	-40,15	-55,73
23426,00	8611,40	11642,72	5153,72	-3457,68	-6489,00	-40,15	-55,73
27560,00	8611,40	11642,72	6063,20	-2548,20	-5579,52	-29,59	-47,92
34450,00	8611,40	11642,72	7579,00	-1032,40	-4063,72	-11,99	-34,90
35828,00	8611,40	11642,72	7579,00	-1032,40	-4063,72	-11,99	-34,90
38584,00	8611,40	11642,72	7579,00	-1032,40	-4063,72	-11,99	-34,90
46667,70	8611,40	11642,72	7579,00	-1032,40	-4063,72	-11,99	-34,90
523640,00	8611,40	11642,72	7579,00	-1032,40	-4063,72	-11,99	-34,90
694512,00	8611,40	11642,72	7579,00	-1032,40	-4063,72	-11,99	-34,90

Джерело: розроблено автором

Теоретично, якщо б роботодавці залишили витрати на виплату заробітних плат на рівні 2015 року, зменшення податкового навантаження дозволило б збільшити нараховані зарплати на від 12,1% до 22,71% залежно від того, до якого класу професійного ризику виробництва належало підприємство. Таке підвищення стосується фізичних осіб, яким нараховувалось менше 17 мінімальних зарплат. Оскільки гранична межа для нарахування ЄСВ у 2016 була підвищена до 25 мініма-

льних заробітних плат, то і можливості підвищення заробітної плати за умови збереження витрат підприємства на тому ж самому рівні для працівників з доходом вище за 23426,00 грн є меншими (табл. 4). За умови, що нарахована заробітна плата перевищує 25 мінімальних, то можливе підвищення складе від 1032,40 грн до 4063,72 грн залежно від того, до якого класу професійного ризику належало підприємство.

Таблиця 4. Розрахунок можливого підвищення нарахованої заробітної плати працівників за умови збереження витрат підприємства на фонд оплати праці та соціальне забезпечення на попередньому рівні

Нарахована заробітна плата до 1.01.2016	Нарахована зарплата з 1.06.2016		Можливе підвищення заробітної плати за умови збереження загальних витрат підприємства			
	1 клас	67 клас	Відносна, %		Абсолютне, грн	
			1 клас	67 клас	1 клас	67 клас
1378,00	1544,71	1690,88	12,10	22,71	166,71	312,88
1555,59	1743,79	1908,79	12,10	22,71	188,20	353,20
1930,00	2163,50	2368,20	12,10	22,70	233,50	438,20
1931,00	2164,62	2369,43	12,10	22,71	233,62	438,43
2058,48	2307,52	2525,85	12,10	22,70	249,04	467,37
13780,00	15447,16	16908,74	12,10	22,70	1667,16	3128,74
15158,00	16991,87	18599,61	12,10	22,70	1833,87	3441,61
16536,00	18536,58	20290,48	12,10	22,70	2000,58	3754,48
23426,00	26260,16	28744,85	12,10	22,70	2834,16	5318,85
27560,00	29648,69	32133,38	7,58	16,59	2088,69	4573,38
30316,00	31907,70	34392,39	5,25	13,45	1591,70	4076,39
33072,00	34166,72	36651,41	3,31	10,82	1094,72	3579,41
34450,00	35296,23	37780,92	2,46	9,67	846,23	3330,92
35828,00	36860,40	39891,72	2,88	11,34	1032,40	4063,72
38584,00	39616,40	42647,72	2,68	10,53	1032,40	4063,72
46667,70	47700,10	50731,42	2,21	8,71	1032,40	4063,72
61760,00	62792,40	65823,72	1,67	6,58	1032,40	4063,72
65654,00	66686,40	69717,72	1,57	6,19	1032,40	4063,72
74105,28	75137,68	78169,00	1,39	5,48	1032,40	4063,72
523640,00	524672,40	527703,72	0,20	0,78	1032,40	4063,72
606320,00	607352,40	610383,72	0,17	0,67	1032,40	4063,72
694512,00	695544,40	698575,72	0,15	0,59	1032,40	4063,72

Джерело: розраховано автором

Отже за умови, що підприємства відразу відреагують на зменшення податкового тиску, рівень заробітних плат в країні може зрости як мінімум на 12%. Але це малоімовірно, оскільки, по-перше, має існувати впевненість у тому, що запроваджені зміни будуть чинними хоча б протягом декілька років, а, по-друге, існує часовий лаг між зміною податкового законодавства та реакцією платників податків.

ВИСНОВКИ: Внесені зміни у податкове законодавство дозволили зменшити податкове навантаження на

фонд оплати праці за рахунок скасування поділу підприємств за класами професійного ризику виробництва та зменшення ставки нарахування єдиного соціального внеску на зарплату до 22%. З теоретичної точки зору це має сприяти виведенню заробітних плат з тіні, оскільки підприємства отримали змогу нараховувати своїм працівниками більшу заробітну плату не збільшуючи при цьому своїх витрат. Але, з іншого боку, оскільки з 1 січня 2016 року не відбулось підвищення мінімальної заробітної плати і вона залишилась на рівні вересня

2015 року, це дозволяє підприємствам економити на витратах як мінімум до 1 травня, коли відповідно до ст. 8 Закону України "Про державний бюджет на 2016 рік" відбудеться зростання мінімально зарплати до 1450,00 грн. Що стосується працівників, то вони майже не відчули позитивного ефекту від зміни оподаткування, оскільки скасування ЄСВ із заробітної плати у розмірі 3,6% майже повністю компенсовано підвищенням ставки ПДФО на 3 п.п. (з 15% до 18%).

Закладена у податковому кодексі можливість зменшувати оподатковуваний дохід на розмір податкової соціальної пільги призводить до дискримінації тих платників податків, розмір заробітної плати яких перевищує розмір прожиткового мінімуму, помножений на 1,4 та округлений до найближчих 10 гривень. А отже виникає необхідність запровадження неоподаткованого мінімуму доходів громадян у розмірі прожиткового мінімуму, що дозволить забезпечити рівномірне зростання податкового навантаження при зростанні рівня доходів. Оскільки при застосуванні такої системи малозабезпечені верстви населення не будуть сплачувати податок на доходи фізичних осіб, отриманий ними на руки дохід підвищиться, що частково дозволить вирішити проблему надання соціальних пільг з бюджету.

Запровадження єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб у розмірі 18%, з одного боку, дозволить полегшити адміністрування цього податку, особливо в тому випадку, коли доходи отримуються від декількох податкових агентів, а з іншого боку призводить до того, що податкове навантаження на доходи більш забезпечених верст населення є таким самим як і у менш забезпечених. А нарахування заробітної плати у розмірі, що перевищує 25 мінімальних зарплат дозволяє мінімізувати податкове навантаження, оскільки ця сума є граничною для нарахування єдиного соціального внеску. Отже, варто запроваджувати прогресивну шкалу податку на доходи фізичних осіб, що дозволить частково перекласти податкове навантаження на більш забезпечені верстви населення.

Зменшення податкового навантаження на зарплату має супроводжуватись збільшенням прозорості використання коштів державного та місцевих бюджетів, оскільки добровільність сплати податків напряму залежить від рівня корупції в країні. Тільки за умови, що платники податків будуть отримувати еквівалентну сплатеним податкам кількість колективних благ, доходи будуть виводитись з тіні. Крім того, одночасно має забезпечуватись контроль з боку Державної фіскальної служби України за правильністю нарахування та сплати податків та Державної інспекції України з питань праці за дотриманням трудового законодавства. Але на сьогоднішній момент часу спостерігається така ситуація, що вартість ухилення від сплати податків є меншою, ніж дотримання податкового законодавства, що стає можливим завдяки існуванню корупції у контролюючих органах та використанню оптимізаційних схем.

Отже, система оподаткування доходів фізичних осіб потребує подальшого вдосконалення, але цей процес

має супроводжуватись боротьбою з корупцією в країні, а також зростанням соціальної відповідальності як працівників, так і роботодавців.

ДИСКУСІЯ: Зміни, що були внесені у податкове законодавство 24 грудня 2015 року, набули чинності з 1 січня 2016, а отже поки відсутня інформаційна база для аналізу динаміки надходжень з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску, що не дає змоги робити висновки щодо впливу цих змін на детінізацію заробітних плат, надходження до Державного бюджету та Пенсійного фонду України, а також рівень добровільності сплати податків. Отже, ці питання потребують подальшого дослідження по мірі появи фактичних даних.

Список використаних джерел

1. Калачова Г. Арифметика від МВФ. Податкова реформа очима кредитора [Електронний ресурс] // Економічна правда: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/08/11/554503/>
2. Варналій З. Теоретичні засади детінізації економіки України // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – № 1. – С. 46-53.
3. Фролова Н.Б. Податкове навантаження на працю, капітал і кінцеве споживання в умовах дії Податкового кодексу України // Економіка України. – 2014. – №8 (633). – С. 47-60.
4. Кізіма Т.О. Податкове навантаження на домогосподарства: теоретичні підходи та методика визначення // Вісник Донецького національного університету. Серія: Економіка і право. – 2009. – Вип. 2. – С. 248-253.
5. Эволюционное развитие налоговых систем: теория и практика: моногр. / В.П. Вишневецкий, В.В. Деметьев, А.В. Гурнак и др.; под ред. акад. НАН Украины В.П. Вишневецкого; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2014. – 144 с.
6. Швабій К.І. Регулятивна ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні // Фінанси України. – 2013. – №4. – С. 27-44.
7. Найденко А.Е. Теоретическое обоснование дифференциации ставок налога на доходы физических лиц с учетом показателей регионального развития / А. Е. Найденко // Научный вестник Национального университета державної податкової служби України (економіка, право). – 2013. – № 1. – С. 136-143. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnuudpsu_2013_1_22.
8. Юрій С.І. Оподаткування доходів сім'ї: сутність та необхідність запровадження в Україні / С.І. Юрій, Т.О. Кізіма // Регіональна економіка. – 2010. – №3. – С. 165-171.
9. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році" від 24.12.2015 р. № 909-VIII [Електронний ресурс] // Верховна рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-19>
10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (в редакції станом на 01.02.2016) [Електронний ресурс] // Верховна рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
11. Закон України "Про збір та облік єдиного соціального внеску" від 08.07.2010 №2464-VI [Електронний ресурс] // Верховна рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
12. Носова Є.А. Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подолання // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. – 2013. – №2 (6). – С. 110-116.
13. Закон України "Про Державний бюджет України на 2016 рік" від 25.12.2015 № 928-VIII [Електронний ресурс] // Верховна рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
14. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 05.10.2000 №2017-III [Електронний ресурс] // Верховна рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
15. Nosova Ye. Household Savings As A Source Of Investment Resources In Ukraine, *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, 2015, 167. <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/167-2/12>

Надійшла до редколегії 01.12.15

Е. Носова, канд. экон. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РЕФОРМИРОВАНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ДОХОДОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В УКРАИНЕ

Рассмотрены изменения, которые были внесены в налогообложение доходов физических лиц; рассчитано влияние изменения налогообложения на зарплату к выплате; рассмотрено обоснованность применения налоговой социальной льготы; проанализировано налоговая нагрузка на зарплату и ее динамика; определена экономия предприятия за счет уменьшения ставки ЕСВ; рассчитано возможное увеличение зарплат при сохранении уровня затрат предприятия.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, единый социальный взнос, военный сбор, отчисления из заработной платы, начисления на заработную плату, налоговая нагрузка.

E. Nosova, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE REFORM OF PERSONAL INCOME TAXATION IN UKRAINE

The changes that were made to the taxation of income of individuals are considered; impact of changes in taxation on the salary to be paid is calculated; has been demonstrated that the personal income taxation in Ukraine has progressive-regressive character; It revealed that the burden on a single hryvnia to pay was dropped; the validity of the application of the tax social benefits is examined; has been revealed that the application of a tax social benefits leads to discrimination against individuals whose income slightly exceeds the cutoff amount for the use of tax incentives; the tax burden on wages and its dynamics are analyzed; enterprise savings by reducing the rate of the single social contribution are defined; the possible increase in wages while maintaining enterprise-level costs is calculated.

Keywords: tax on personal income, a single social contribution, a military collection, deductions from wages, accrued on of salary, the tax burden.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 1 (178): 25-29

УДК 658.14+ 658.1: 005.4

JEL F32, G32, G34

DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/178-1/4>

Ю. Петленко, канд. екон. наук, доц.,
А. Іванов, економіст

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ОФШОРИЗАЦІЯ ЯК ОСНОВНА ПРОБЛЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ІНТЕГРОВаних КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР

У статті проаналізовані та систематизовані умови діяльності інтегрованих корпоративних структур у країнах та на територіях дії спеціальних, так званих офшорних, юрисдикцій, спрямованих на зниження рівня оподаткування. Також напрацьовані пропозиції щодо регулювання процесів переливання капіталу за допомогою офшорних схем з метою запобігання податкового шахрайства.

Ключові слова. Офшор; інтегрована корпоративна структура; перерозподіл капіталу; податкова оптимізація.

Вступ. Актуальність проблематики. Міжнародна діяльність інтегрованих корпоративних структур (далі ІКС), зареєстрованих в Україні, актуалізує проблему регулювання порядку їх оподаткування. Все частіше ІКС, намагаючись отримати реальні податкові пільги, знизити ризики своєї діяльності та мінімізувати втрати від економічної та політичної нестабільності, користуються послугами офшорних компаній. Так, за даними Tax Justice Network з України в офшори до початку 2014 року спрямовано понад 165 млрд доларів [1]. Все це зумовлює необхідність пошуку засобів регулювання та способів оподаткування операцій ІКС із застосуванням офшорних схем. З іншого боку, офшоризація операцій ІКС актуалізує необхідність удосконалення податкового та валютно-фінансового планування.

Постановка проблеми. Проблема офшоризації, а саме отримання прибутку в зоні дії спеціальних юрисдикцій за межами країни чи території офіційної реєстрації, не вирішена сьогодні не тільки в Україні, а й в багатьох країнах світу. Дана проблема охоплює потреби податкового та валютно-фінансового планування ІКС.

Мета статті. Метою даної публікації є систематизація умов діяльності ІКС в країнах і на територіях дії спеціальних юрисдикцій, спрямованих на зниження рівня оподаткування, а також напрацювання пропозицій щодо регулювання процесів переливання капіталу з метою запобігання податкового шахрайства.

Завдання. Завданням даної статті є аналіз діяльності ІКС на територіях офшорних юрисдикцій та висновки щодо проблеми їх оподаткування.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є офшоризація як спосіб податкової оптимізації суб'єктів підприємницької діяльності у світі.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є фінансові відносини в інтегрованих корпоративних структурах, пов'язані з податковим плануванням із застосуванням офшорних схем.

Огляд літератури. Написанню даної статті передувало ґрунтовне опрацювання останніх наукових джерел та практичних розробок з подібним предметом дослідження. Зокрема, даній проблематиці присвячено роботи українських авторів: В.С. Пономаренка, Б.В. Дер-

вянка, Г.В. Уманцева. Також над даною проблемою працювала низка російських авторів: Ю.В. Якутін, Ю.Б. Вінслав, О.В. Мелентьев. Вищезгадані науковці досліджували сутність та специфіку різних видів ІКС, оцінили переваги і недоліки їх створення в промислової, вплив держави на їх діяльність. Проте діяльність ІКС з точки зору податкового планування за допомогою офшоризації досліджена недостатньо.

Для написання даної статті проаналізовано праці: Дж.Ю. Стігліца "Економіка державного сектору", О. Ведрова "Пісок кризь пальці", О.М. Мозгового "Міжнародні фінанси", П.І. Юхименка "Теорія фінансів", О. Кравчука "Україна офшорна". Опрацьовано ряд законів України та статті щодо означеної проблематики.

Методологія дослідження. Для написання даної статті використано наступні методи:

Метод збору даних. У даній статті використано первинні дані (Електронні дані про Федеральний Бюджет США) та вторинні дані: інформацію зі звітів (www.taxjustice.net), періодичних видань ("Світ фінансів", Журнал соціальної критики "Спільне"), книг ("Економіка державного сектору") та підручників ("Міжнародні фінанси", "Теорія фінансів").

Метод ідентифікації офшорних юрисдикцій та схем. Для розуміння офшорних юрисдикцій та схем нам випала нагода відвідати юридичні конференції ("Податковий форум" та "Школа з регулювання офшорної діяльності" асоціації правників України), на яких виступали представники юридичних компаній та підприємств, що мають безпосередню практичну справу з питанням офшоризації.

Працюючи із законодавчими актами у якості джерел, використано методи синтезу, за допомогою якого визначено взаємозв'язки між законодавчими актами для розуміння загальної ситуації щодо обраної тематики.

Також використано дедуктивний підхід: наше дослідження засноване на існуючому рівні наукових знань, а за допомогою додаткового аналізу знайдено зв'язок між ними і розширено існуючу теорію про офшоризацію. Отримані результати за обраною тематикою дозволили зробити висновки щодо можливих напрямків податкових реформ, крім того означено стимули для підприємства, які заохочують їхню діяльність в офшорах.